

Pedagogická psychologie pro PdF MU

Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

Brno

- Brno město vysokých škol

SZ7MP-PPPs

- Pro zvládnutí předmětu "pedagogická psychologie" se zatím předpokládají základní znalosti z~obecné psychologie, psychologie osobnosti, vývojové psychologie a sociální psychologie.
- „Pedagogická psychologie“ navazuje na bakalářský kurz základních psychologických znalostí a má na nové vyšší rovině rozšířit teoretickou základnu pro možnost praktické aplikace poznatků pedagogické psychologie do učitelské praxe.
- Přednášky vyžadují od posluchačů širší a hlubší zobečnění.
- Předmět je ukončen písemnou zkouškou.

Okruhy ke zkoušce z pedagogické psychologie (SZ7MP_PPPs a SZ7 MK_PPPs)

- 1. Předmět a vývoj pedagogické psychologie.
- 2. Metodologie a metody pedagogické psychologie.
- 3. Psychologie učení. Vztah učení, vývoje a výchovy.
- 4. Osobnost současného žáka.
- 5. Problémový žák.
- 6. Psychologie kreativity.
- 7. Psychologie vyučování.
- 8. Kognitivní a učební styly a strategie.
- 9. Psychologie osobnosti učitele.
- 10. Psychologie výchovy v rodině a ve škole.
- 11. Perspektivy pedagogické psychologie.

LITERATURA

- [Kohoutek, Rudolf](#). *Základy užití psychologie*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2002. 544 s. ISBN 80-214-2203-3.
- Čáp, Jan - Mareš, Jiří [pedagog]. *Psychologie pro učitele [Čáp, 2001]*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-.
- [Kohoutek, Rudolf](#). *Základy pedagogické psychologie [Kohoutek, 1996]*. Brno : Cerm, 1996. 184 s. ISBN 80-85867-94-.
- [Kohoutek, Rudolf](#). *Úvod do psychologie. Metody poznávání osobnosti a duševního zdraví žáka*. Brno : Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, 2006. 96 s. ISBN 80-210-3932-9.
- Kohoutek Rudolf. *Dějiny psychologie pro pedagogy*. Brno: MU, 2008. ISBN 978-80-210-4540-8.
- Kohoutek, Rudolf. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Mu, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.
- Čáp, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3. [info](#)
- Fontana, David. *Psychologie ve školní praxi : příručka pro učitele [Fontana, 2003]*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626

Literatura k objednání

Prodejna literatury PdFMU

(Ing. Milan Ondrášek, CSc. a
paní Jana Jachymiáková)

Poříčí 9

639 00 BRNO

PŘEDMĚT PEDAGOGICKÉ PSYCHOLOGIE

Okruh č. 1

Cíl:

Zkoumání psychologických aspektů edukace.

Možný, cílový a reálný subjekt.

Krátkodobé i dlouhodobé změny

v psychice a osobnosti způsobené vyučováním a výchovou.

PEDAGOGICKÁ PSYCHOLOGIE V SYSTÉMU VĚD

- **Okruh č. 1**

- **Cíl:**

vztah pedagogické psychologie k pedagogice a dalším humanitním vědám.
Zakladatelé pedagogické psychologie.
Pedagogická psychologie v systému psychologických věd.

PEDAGOGIKA a pedagogická psychologie (okruh 1)

Jan Ámos KOMENSKÝ (1592-1670).

Zakladatel novodobé pedagogiky a pedagogické psychologie a filozof výchovy.

Dílo:

Velká didaktika.

Informatorium školy mateřské.

Brána jazyků otevřená.

Orbis pictus.

Labyrint světa a ráj srdce.

Škola na jevišti.

Vševýchova.

PEDAGOGIKA a pedagogická psychologie (okruh 1)

J.A. **Komenský** preferoval induktivní metodu poznávání před metodou deduktivní, která byla typická pro středověk.

Doporučoval učit příkladem, pravidlem a praxí.

Za „zlaté pravidlo“ vyučování považoval opírat vyučování co nejvíce o bezprostřední smyslovou skutečnost (princip názornosti).

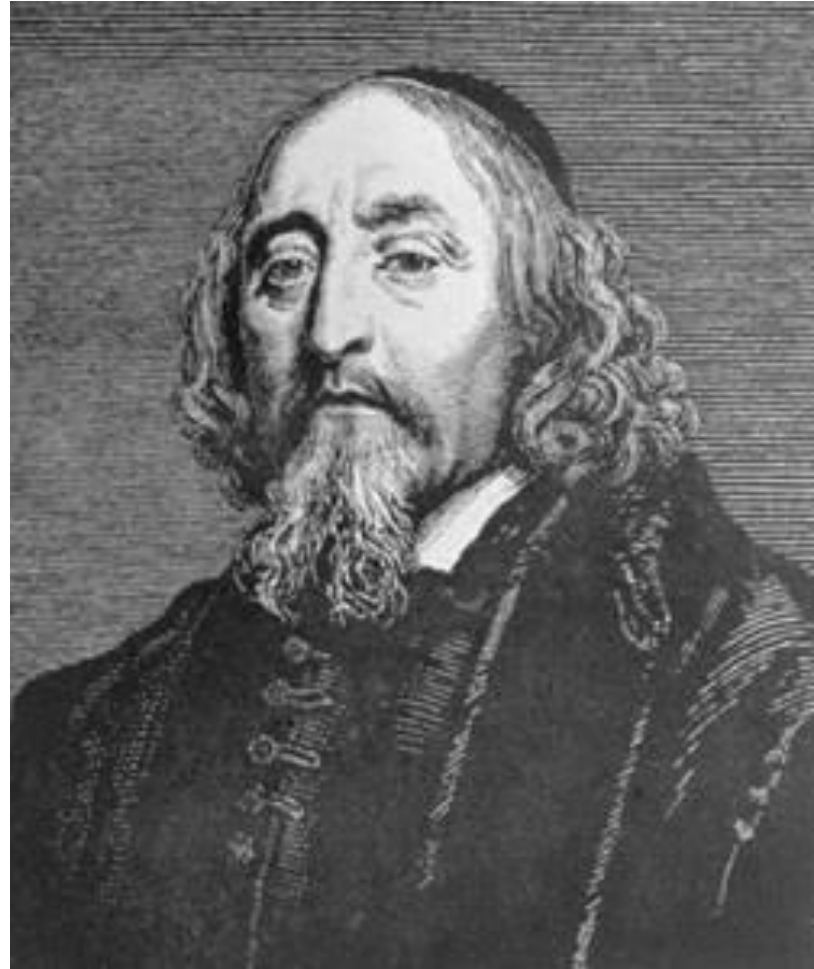
Doporučoval čtyři šestileté stupně školy:

Mateřskou (u matky) do 6 let, *obecnou* v mateřském jazyce od 6 do 12 let, *latinskou* od 12 do 16 let a *univerzitu* od 18 do 24 let.

Jeho pojetí školy je „dílna lidskosti“.

Pedagogika a pedagogická psychologie (okruh 1)

Jan A. **Komenský**

Typy osobnosti dětí podle Jana A.Komenského

- 1. Bystré, dělají radost (ve škole úspěšné).
- 2. Bystré, líné.
- 3. Bystré vzpurné („darebné“).
- 4. S nedostatkem bystré mysli.
- 5. S nedostatkem bystré myslí, líné.
- 6. S nedostatkem bystré mysli, vzpurné („darebné“).

Zakladatel pedagogické psychologie (okruh 1)

- V zahraničí bývá uváděn za zakladatele pedagogické psychologie **Johann Friedrich Herbart** (1776-1841).
- Také švýcarský pedagog **Johann Heinrich Pestalozzi** (Pestalutz) (1746-1827) bývá považován za zakladatele pedagogické a vývojové psychologie.

Pedagogická psychologie v systému psychologických věd

(okruh 1)

Základní (teoretické) psychologické vědy:

Obecná (včetně psychologie osobnosti).

Dějiny psychologie.

Psychofyzologie.

Sociální psychologie.

Vývojová psychologie.

Psychopatologie.

Klinická psychologie.

Zoopsychologie.

Pedagogická psychologie v systému psychologických věd

(okruh 1)

Užité (aplikované) psychologické vědy:

Psychologie práce.

Sportovní.

Forenzní.

Vojenská.

Lékařská.

**Pedagogická (psychologie výchovy a
vyučování) psychologie.**

Poradenská psychologie.

METODOLOGIE A METODY PEDAGOGICKÉ PSYCHOLOGIE

- **Okruh č. 2**

- **Cíl:**

Transverzální, longitudinální, psychometrický a kasuistický (klinický) metodologický přístup v pedagogické psychologii. Empirické diagnostické metody subjektivní, objektivní a projekční. Labeling. Diagnostika psychiky a osobnosti analýzou komunikace verbální, paraverbální a nonverbální. Požadavky na metody poznávání psychiky a osobnosti.

Metodologické přístupy v pedagogické psychologii (okruh 2)

1. *Transverzální* (průřezový).

Např. jednorázový výzkum inteligence jednoho žáka nebo všech žáků určité školní třídy.

2. *Longitudinální* (dlouhodobý).

Např. opakované zkoumání inteligence a jejího vývoje.

3. *Psychometrický* (testový).

4. *Kasuistický* (klinický).

Diagnostika psychiky a osobnosti

(okruh 2)

Kasuistický (klinický) přístup.

Anamnéza.

Diagnostická hypotéza.

Sběr diagnostických údajů (psychometrický nebo kazuistický).

Zpracování, vyhodnocení a interpretace diagnostických údajů.

Potvrzení nebo odmítnutí diagnostické hypotézy.

Stanovení diagnózy.

Formulace opatření a poskytnutí jednorázové nebo déleodobé odborné péče.

Vyslovení prognózy.

Komunikace diagnózy i prognózy.

Katamnéza.

psychologie (okruh 2)

Empirické (poznávací, zjišťovací) metody:

Subjektivní diagnostické metody (např. rozhovor a dotazník).

Objektivní diagnostické metody (např. pozorování a testy (např. intelligence) a laboratorní přístrojové metody).

Projekční diagnostické metody (např. kresby rodiny , výtvary, povídky na dané téma, ROR, T.A.T., FDT apod.).

LABELING

(okruh 2)

Odbornou pedagogicko psychologickou diagnostiku osobnosti dětí a mládeže nesmíme zaměňovat s **labelingem** (čti lejblingem), což je neodborné, subjektivistické štítkování, etiketizování a nálepkování osobnosti, které často stigmatizuje postižené jedince na dlouhou dobu

(rváč, lenoch, trojkař, mentál, sociál, zbohatlík).

(ONDREJKOVIČ, P. *Socializácia v sociologii výchovy*. Bratislava: Veda, 2004).

POŽADAVKY NA METODY (okruh 2)

Validita (platnost, adekvátnost).

Standardnost (normalizovanost).

Objektivnost.

Reliabilita (spolehlivost).

Kvalitativní i kvantitativní interpretovatelnost.

Ekonomičnost.

Konkrétní diagnostické metody ve výuce (okruh 2)

- POZOROVÁNÍ volné nebo strukturované (královna metod).
- ROZHOVORY zaměřené i na prožívání.
- ANKETY A DOTAZNÍKY.
- ROZBOR chování, výsledků činnosti, výtvorů a výkonů.
- DIDAKTICKÉ TESTY.
- SOCIOMETRIE.

- SPECIALIZOVANÉ (psychometrické nebo klinické) PSYCHOLOGICKÉ ŠETŘENÍ:
  - Přirozené a laboratorní experimenty.
  - Malé experimenty (testování):
    - WISC, W.B., TSI Amthauera.
    - EOD.
    - LEARY.
    - RAVEN.
  - FDT a jiné projektivní techniky (např. Rorschach, Zuliger).
  - NŽU.
  - Kazuistiky.

PSYCHOLOGIE UČENÍ A VZTAH UČENÍ, VÝVOJE A VÝCHOVY

- Okruh č. 3

- Cíl:

učení, vývoj a výchova jako celoživotní a úzce propojený proces. Učení a jeho zákony, druhy učení: podmiňováním, percepčně motorické, verbální, pojmové, řešení problémů, sociální. Fáze učení a metody učení: PQRST, učení se ve spirále (J. S. Bruner), aktivizační metody učení a vyučování.

Výsledky učení. Vývoj a jeho biologická a sociální determinace. Typy průběhu vývoje : progresivní, regresivní, harmonický a patologický. Etapy vývoje podle E. H. Eriksona, S. Freuda, J. Piageta a L. Kohlberga. Výchova a její typy. Sebevýchova.

Vztah učení, vývoje a výchovy (okruh 3)

Učení je *biodromální*, celoživotní proces.

Učení *intencionální* (je vědomé a záměrné) a *funkcionální*. To bývá nevědomé, podvědomé a nezáměrné (bývá často příčinou nežádoucích výsledků).

Učení v užším a širším slova smyslu.

Učení jako opak zděděného, vrozeného.

VÝSLEDKY UČENÍ

Vědomosti : učením osvojené informace a poznatky.

Dovednosti (pohotovosti k činnosti):

- senzomotorické;
- motorické;
- intelektové;
- sociální.

Návyky (zautomatizované úkony):

- kladné;
- záporné (zlozvyky).

Vlastnosti charakteru (kladné i záporné).

Transfer a interference (negativní transfer) při učení .

Druhy učení (okruh 3)

(Uved'te druhy učení)

- **Podmiňováním:** klasické (pavlovovské) a instrumentální (operantní, skinnerovské).
- **Percepčně – motorické (též senzomotorické):** např. psaní.
- **Verbální učení se poznatkům :** zapamatování si.
- **Pojmové učení se poznatkům:** s porozuměním, analytické, syntetické.
- **Učení se metodám řešení problémů:** odhalování horizontálních i vertikálních vztahů mezi jevy, třídění.
- **Sociální učení.**
- Získávání např. sociálních dovedností, adekvátní sociální komunikace. Osvojování si sociálních norem, aktivit a způsobů chování akceptovaných v dané společnosti.
- **Zástupné (substitutivní učení) a zpevnování (vicarious reinforcement)**
- Učení se z pozorování důsledků jednání chování a z následných emocionálních reakcí (prožívání) druhých lidí.

Verbální učení a vznik rozvinutého jazykového kódu (Basil **Bernstein**) (okruh 3)

Rozvoj jazykového kódu je pravděpodobný když
rodiče :

jsou vždy ochotní dítě vyslechnout,
srozumitelně s ním hovořit,
vcit'ovat se do jeho myšlenkových pochodů i
slovního vyjadřování,
umí dítěti dát najevo, že je berou vážně, že
považují za důležité něco s ním prohovořit, něco
spolu s ním pochopit, na něco přijít.

Verbální učení a vznik omezeného jazykového kódu (Basil **Bernstein**)(okruh 3)

- Je-li vzájemný styk mezi dítětem a rodiči je omezen na příkazy, zákazy či stereotypní fráze.
- Pokud pokusy dítěte něco formulovat se setkávají s nezájmem, ironickými komentáři, podrážděním a tresty.

Učení pojmové (okruh 3)

Je spojeno s učením slovním, bez něj se nemůže plně rozvinout.

Je základní složkou vývoje myšlení a předpoklad k adekvátnímu řešení problémů.

**J. Piaget (1896 – 1980),
L. S. Vygotskij (1896 – 1934).
Okruh 3.**

Objasnili vznik a vývoj pojmů během dětství.

Důležitý zlom ve vývoji pojmů:

Přechod od *nepravých pojmů* (pseudopojmů, naivních pojmů) předškolního dítěte k pojmům pravým neboli skutečným, které odrážejí obecné, stálé a podstatné znaky a vlastnosti jevů.

Fáze učení podle projektu RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) (okruh 3)

Fáze učení podle modelu EUR
(Jeannie **Steelová**):

- E - **evokace** (vybavování toho, co žák už o dané oblasti ví, resp. co se domnívá, že ví).
- U – **uvědomění si** (přijmutí, pochopení i docenění) významu nových učitelem předávaných informací a poznatků.
- R – **reflexe** (osobní formulace zdokonaleného poznatku a jeho nová strukturace, exaktnější zařídování).

METODA učení PQRST (okruh 3)

- Organizační metoda na zlepšení schopnosti a dovednosti učit se a uložit do dlouhodobé paměti rozsáhlé pasáže obsažené v učebnicích a odborných příručkách. Má pět kroků:
- **P**- Preview (přehled): rychlé pročtení.
- **Q**- Question (otázka): týká se hlavních myšlenek.
- **R**- Read (čtení): pečlivé čtení.
- **S**- Self-recitation (opakování).
- **T**- Test (zkouška).

Metody strukturování učiva (okruh 3)

Vytváření sítí, mozaik.

Strukturování klíčových pojmů.

Vytváření schémat.

Tvorba map, *pojmové mapování*, kognitivní mapování, mind mapping- strukturovaný záznam myšlenek a informací, vizualizace myšlenkového procesu, metoda grafického a ikonického uspořádání myšlenek do tzv. myšlenkových (kognitivních) map.

Bloková schémata, tabulky, grafy, vývojové diagramy, opěrné konspekty, vztahy mezi pojmy.

„Zákony“ učení (okruh 3)

Motivace intristické (vnitřní motivace, např. zájem) a extrinstické (vnější motivace či energetizace a stimulace, např. odměna). Motivace může být i nežádoucí (např. přílišný stres).

Yerkes-Dodsonův zákon, j, zákon obrácené U křivky, funkčně optimální je střední úroveň motivace a aktivace, zejména pro komplexní a obtížné úkoly (Robert Mearns **Yerkes** (1876-1956) byl americký psycholog).

Zpětné vazby (regulace a kontrola učitelem, regulace a kontrola spolužákem, sebekontrola, autoregulace).

Transferu (kladný přenos) např.:

- horizontální** (laterální) tj. kladný přenos na téže úrovni složitosti;
- vertikální** tj. kladný přenos na vyšší, pokročilejší úrovni složitosti;
- bilaterální**, např. z jedné horní končetiny na druhou

Interference (záporný přenos, proaktivní (negativní vliv na následující učení) a retroaktivní (záporný vliv na již dříve naučené)).

Opakování (aktivní upevňování získaných, vědomostí a dovedností, zdokonalování naučeného).

UČENÍ SE VE SPIRÁLE (**J.S.Bruner**) (okruh 3)

Postupné zpřesňování a prohlubování znalostí návratem ke studiu týchž poznatků, pojmů a pojmových struktur, avšak na vyšší teoretické i zkušenostní úrovni.

Aktivizační metody učení a vyučování (okruh 3)

- a) Využití otázek a odpovědí.
- b) Práce s učebním textem.
- c) Učební autoregulace.
- d) Využívání kooperativních scénářů.
- e) Brainstorming („bouření“ mozku, „mozkotřas“, kreativní generování rozmanitých nápadů a návrhů na dané téma a výběr těch originálních.
- f) Clustering (shlukování, seskupování).
- g) Pojmové mapy (např. pavučiny).

Vývoj (okruh 3)

Změna rázu vzestupného (progresivního) nebo sestupného (regresivního) nebo stagnování.

Regres nemusí vždy znamenat lineární návrat k něčemu dřívějšímu, nýbrž kvalitativně nový jev.

Vývoj má tvar nepravidelné spirály.

Může být relativně harmonický, disharmonický nebo patologický.

Egocentrismus se během vývojového zrání má měnit na tzv. **nostrismus** (nos= my), tedy altruismus, prosociální chování.

Determinace vývoje psychiky a osobnosti

Biologická determinace vývoje
(zejména dědičnost).

Sociální determinace vývoje
(zejména výchova).

Osobní (individuální) determinace vývoje
(autoregulace)

Stadia (etapy) vývoje (okruh 3)

Podléhají změnám v čase. Přejímáme americký pojem adolescence již od 10 let.

Pojem *vlastní stáří* se posunul od 60 let do 75 let (WHO).

- **8 stadií („věků“) psychosociálního vývoje podle amerického neopsychoanalytického psychologa**
- **Erika Homburgera Eriksona**
- **(1902-1994):**

Stadium	Věk	Psychosociální krize
1. orálně-smyslové	do 1 roku	základní důvěra x nedůvěra
2. muskulárně-anální	2-3 roky	autonomie x stud a nejistota
3. pohybově-genitální	3-6 let	iniciativa x vina
4. latentní	6-12 let	snaživost x podřízenosti (méněcennosti) .
5. adolescence	12-19 let	identita Ega x zmatení (konfuzi) rolí
6. raná dospělost	20-25 let	intimita x izolace (osamělost) I
7. střední dospělost	26-64 let	plodnost (generativita) x stagnace
8. pozdní dospělost	65-smrt	integrita Ega x zoufalství

Erik Homburger Erikson

Stadia vývoje podle **Sigmunda** **Freuda**

(okruh 3)

- 1. **Orální** fáze (0 – 1 rok).
- 2. **Anální** fáze (2. až 3. rok).
- 3. **Falická** fáze (3 - 6 let).

Oidipovský komplex.

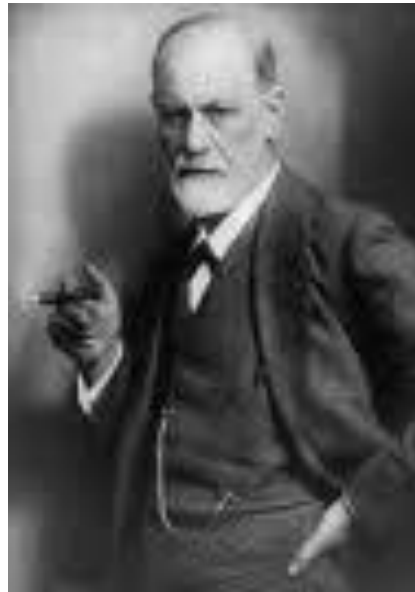
Elektrín komplex.

- 4. **Latentní** fáze (6 až 12 let).
- 5. **Genitální** fáze (od 12 let).

Sigmund Freud

(1856 Příbor -1939 Londýn)

- Rakouský lékař a psychiatr židovského původu, zakladatel psychoanalýzy.

Stadia kognitivního vývoje podle Jeana Piageta (okruh 3)

- Kognitivní vývoj neprobíhá spojitě, některé relativně významné posuny umožňují rozlišovat jednotlivá stadia úrovně poznání. Kromě řady dílčích stadií Jean Piaget rozeznává čtyři stadia hlavní:
- **senzomotorické** (od narození do 18 – 24 měsíců);
- **předoperační** (18-24 měsíců až 7 let);
- **konkrétních operací** (7 – 12 let);
- **formálních operací** (zhruba od 12 let výše).

Jean Piaget

(1896-1989)

- Švýcarský biolog a vývojový psycholog

Stadia mravního vývoje podle L. Kohlberga (okruh 3)

- Lawrenc **Kohlberg** (1927-1987) rozlišuje tři hlavní **fáze (stadia) morálního vývoje**, každou z nich dále člení do stupňů.
- **Fáze prekonvenční (předškolní dětství):**
  - první stupeň je charakterizován poslušností a orientací na vyhnutí se trestu
  - druhý stupeň je dán účelově a směnou - za dobré se považuje dodržování pravidel pouze tehdy, je-li to v bezprostředním osobním zájmu, jednání podle principu "stejně za stejné".
- **Fáze konvenční morálky(školní věk):**
  - třetí stupeň charakterizuje konformita, souhra mezi lidmi - dobré je to, co se očekává, je důležité být dobrým člověkem podle obvyklých společenských měřítek
  - čtvrtý stupeň sociální souhra, uchování systému - dobré je plnění povinností, se kterými člověk souhlasil, zákony a pravidla se mají dodržovat s výjimkou naprostých krajností, kdy dochází ke konfliktu s jinou normou.
- **Fáze postkonvenční(dospělost):**
  - pátý stupeň odpovídá společenské smlouvě, užitečnosti, právům jedince jako obecnějším principům; lidé jsou nositeli rozmanitých hodnot, názorů a přesvědčení; většina hodnot je relativní, přesto je dobré je v rámci společenské smlouvy dodržovat, některé hodnoty (život, svoboda) ale relativní nejsou, musí se chránit bez ohledu na názor většiny. K přesunu do tohoto stadia dochází asi ve třiceti letech.
  - šestý stupeň se vyznačuje zaměřením na obecné etické principy - dobré je dodržování svobodně volených obecných principů (obecná spravedlnost, rovnost lidských práv, lidská důstojnost). Tohoto stadia dosahuje velmi málo lidí. Snad 15% dospělých.
  - sedmý stupeň je tzv. náboženské stadium, které je ve své podstatě mystické. Jde o tzv. kosmické vědomí, jednotu s vesmírem či s Bohem.

L. Kohlberg

(1927-1987)

- Lawrence Kohlberg, americký psycholog

Lawrence
Kohlberg

Psychologie výchovy (okruh 3)

Edukace (výchova i vzdělávání):

- intencionální,
- funkcionální.

Výchova a řízení:

- autoritativní,
- liberální,
- demokratické.

Správná výchova (Leo Kanner (1894-1981)).

Sebevýchova (autoregulace, automonitorování, selfmanagement, adekvátní sebevědomí).

Převýchova (reedukace). Verboterapie a grafoterapie.

Chybné typy výchovy (podrobně okruh 10 - podle H. R. Lückerta)

Leo Kanner (1894-1981)

- Rakouský psychiatr, který emigroval do USA. Napsal první učebnici *Dětská psychiatrie*. Zabýval se mj. autismem.

Pedagogická psychologie

Správná výchova

- **Akceptuje** poznanou psychiku a osobnost vychovávaného, adekvátně saturuje jeho potřeby, vede ho k harmonii a k všestrannosti.
- Je přiměřeně autoritativní (řídící), cílevědomá, jednotná a vedoucí k **sebevýchově**.

OSOBNOST SOUČASNÉHO ŽÁKA VE VÝZKUMU

- Okruh č. 4

- Cíl:

současný český žák a jeho klady a zápory podle výzkumu V. **Smékala**, S. **Štecha**, **Skočovského** a **Šimečkové**, Jarmily **Bachmanové** a Jana **Hermann**a a některé výsledky z výzkumu P.I.S.A. OECD a z výzkumného záměru Škola a zdraví pro 21. století.

Současný žák podle výzkumů V. Smékala (okruh 4)

Zápory:

***Retardace emočního a sociálního vývoje.
Nevyrovnaný vývoj psychomotoriky.
Zeslabení dovedností vyvíjet volní úsilí.***

Klady:

***Počítačová gramotnost dětí.
Mírná kognitivní akcelerace.***

Sociální determinanty vývoje současného žáka ČR (podle V. **Smékala**, 2003) Okruh 4

Negativní vliv televize.

Negativní vliv počítačových her.

Experimentování s drogami.

Závadové referenční skupiny.

Krizová situace v české rodině.

Konzumní životní styl rodin.

Větší *rozvodovost* českých rodin.

Sociální determinanty vývoje současného žáka v ČR (okruh 4)

Postupná emancipace až separace dětí od rodiny a vzrůstající vliv vrstevnické skupiny.

Evidentní trávení většiny volného času s vrstevníky.

Deformace verbální komunikace (např. vulgárnost mluvy je považována za projev svobody).

Poznávání pozitivních i negativních referenčních skupin.

Rizikové členství v závadových skupinách (např. experimentujících s drogami).

Budování závislosti na tabakismu a alkoholu.

Současný žák podle výzkumu S. Štecha, 2005 (okruh 4)

Zvýšeně individualistický.

Asertivnější než v minulosti.

Zvýšeně kritický (i vůči učitelům).

Se slabým smyslem pro dodržování norem.

Nerespektující pravidla optimální sociální komunikace.

Rozdíly mezi chlapci a dívkami v ČR (okruh 4)

Dívky jsou:

- -školsky úspěšnější;
- sociabilnější než chlapci;
- -více pozitivně stimulovány;
- -pedagogy (zejména muži) více chváleny;
- -splňují lépe nežli chlapci představy pedagogů o optimální osobnosti žáka či studenta.

Současná čtenářská úroveň dětí v ČR (okruh 4)

- Slabě průměrné porozumění čtenému.
- Pouze asi polovina dětí čte pravidelně.
- Lepší čtenářky jsou dívky od 10 do 14 let.
- Rozdíl mezi chlapci a dívkami se srovnává kolem 15 let.

Chronopsychologické výzkumy (Okruh 4)

Ranní typy diurnální preference (**skřivánci**) jsou atraktivnější, klidnější, méně problémoví.

Večerní typy diurnální preference (**sovy**) bývají rizikovější, mají více neuroticismu, bývají méně sociabilní. (Skočovský a Šimečková, 2004, chronopsychologické výzkumy)

Výzkum verbální komunikace dětí v ČR v roce 2005 (okruh 4)

Jarmila **Bachmanová** z Ústavu pro jazyk český a Jan **Herzmann** z agentury Factum Invenio přes internet nechali v roce 2005 vyplnit 27 000 dotazníků dětmi mezi 12 a 16 lety. Děti do kolonek vyplňovaly slova, která používají v různých situacích – když chtějí někoho pochválit nebo urazit.

Verbální komunikace současných českých dětí (okruh 4)

Třetím nejčastějším označením rodičů, které děti za jejich zády se svými vrstevníky používají je pro matku termín kráva a pro otce termín debil.

Výsledky výzkumu OECD PISA (okruh 4)

2000 První fáze mezinárodního výzkumu OECD PISA.

2003- druhá fáze sledováno 41 zemí světa (250 000 žáků),
v ČR 260 škol (9 919 žáků).

2006- třetí fáze

OECD – *Organisation for Economic Cooperation and Development*, tj. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

PISA – *Programme for International Student Assessment*, tj. Program mezinárodního hodnocení žáků.

Šlo primárně o zjišťování úrovně čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti (kompetentnosti) žáků. Čeští žáci až na *čtenářskou gramotnost* byli mezi státy s nadprůměrnými výsledky.

OECD PISA (okruh 4)

Při výzkumu žáci vyplňovali test týkající se čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. Dáno bylo 120 minut. Dalších 45 minut vyplňovali žáci dotazník týkající se jejich zázemí.

Průměrnému výsledku zemí OECD přísluší na škálách hodnota 500 bodů.

OECD PISA 2003 (okruh 4)

Výsledek *matematické gramotnosti*:

- 1. 560 Hongkong
  - 2. 544 Finsko
  - 3. 542 Korea
  - 4. 538 Nizozemsko
  - 5. 536 Lichtenštejnsko
  - 6. 534 Japonsko
  - 7. 532 Kanada
  - 8. 529 Belgie
  - 9. 527 Macao
  - 10. 527 Švýcarsko
  - 11. 524 Austrálie
  - 12. 523 Nový Zéland
  - 13. 516 **Česká republika**
  - 14. 515 Island
- Celkem bylo hodnoceno 40 států (Poslední byla Brazílie).

OECD PISA 2003 (okruh 4)

Výsledek přírodovědné gramotnosti:

- 1. Finsko 548 bodů
- 2. Japonsko 548
- 3. Hongkong 539
- 4. Korea 538
- 5. Lichtenštejnsko 525
- 6. Austrálie 525
- 7. Macao 525
- 8. Nizozemsko 524
- 9. Česká republika 523 (v roce 2006 místo č. 15)

- 22. USA 491

OECD PISA 2003

(okruh 4)

- Výsledek ve čtenářské gramotnosti:
- 1. 543 Finsko
- 2. 534 Korea
- 3. 528 Kanada
- 525 Austrálie
- 525 Lichtenštejnsko
- 513 Nizozemsko
- 510 Hongkong
- 507 Belgie
- 495 USA
- 24. 489 **Česká republika**
- *Celkem bylo hodnoceno 39 států.*

OECD PISA 2003 (okruh 4)

- Klíčová zjištění:

nezanedbatelná část žáků a studentů vykazuje negativní postoj ke vzdělávání;

snaha rodičů pomáhat dětem s učením má souvislost s lepšími výsledky ve škole;

lépe vybavené školy mají lepší výsledky;

kvalifikovaní učitelé jsou největším bohatstvím školy;

soutěživí žáci dosahují lepších výsledků.

Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS)

- **4. ročník:** Do výzkumu TIMSS zaměřeného na žáky 4. ročníku se Česká republika zapojila pouze v letech 1995 a 2007. V prvním cyklu v roce 1995 byli čeští žáci nadprůměrní jak v matematice, tak v přírodních vědách. Za uplynulých dvanáct let se statisticky významně zhoršili v obou oblastech. V matematice jde o největší zhoršení ze všech zemí, které se do výzkumu TIMSS zapojily v obou letech, a v přírodních vědách je to druhé největší zhoršení po Norsku. Spolu s poklesem výsledků od roku 1995 se v České republice významně snížil podíl žáků s výborným výsledkem, v matematice jde o největší úbytek ze všech zemí.
-
- **8. ročník:** Česká republika se s populací žáků 8. ročníku zapojila do výzkumu v letech 1995, 1999 a 2007. Také čeští žáci 8. ročníku dosáhli v roce 1995 velmi dobrých výsledků. V roce 1999 byl zaznamenán statisticky významný pokles v matematice i v přírodních vědách. Od té doby se průměrný výsledek českých žáků v přírodních vědách nezměnil, avšak v matematice došlo k dalšímu statisticky významnému zhoršení. S tím souvisí také statisticky významný úbytek českých žáků s výborným výsledkem od roku 1995 do roku 1999. Přesto byla ČR v roce 2007 v pořadí ještě na sedmém místě (první Singapur měl 567 bodů a ČR 504 body).
- Od té doby se podíl těchto žáků
- dále snížil v matematice, zatímco v přírodních vědách se jejich podíl nezměnil.
- Průměr škály TIMSS je 500.
- Výzkumy zajišťuje IEA – Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání.

Sedm původních typů inteligence Howarda **Gardnera**

- **1. Jazyková inteligence** (Verbal-Linguistic Intelligence).
- **2. Matematicko-logická inteligence** (Mathematical-Logical Intelligence).
- **3. Vizuálně-prostorová inteligence** (Visual-Spatial Intelligence).
- **4. Tělesně-pohybová inteligence** (Bodily-Kinesthetic Intelligence).
- **7. Hudební inteligence** (Musical Intelligence).
- **8. Interpersonální inteligence** (Interpersonal Intelligence).
- **9. Intrapersonální inteligence** (Intrapersonal Intelligence).
- **10. Přírodopisná inteligence** (Natural Intelligence).
- **11. Existenciální inteligence** (Existential Intelligence).

Howard Gardner (nar. 1943)

- Americký psycholog.
- Učitel na Harvardu.

Rozložení inteligence v populaci (Gaussova křivka)

- Geniální matematik Johann Carl Friedrich **Gauss**
- (1777-1855) objevil statistické zákonitosti, které popsal známou křivkou, která je po něm pojmenována. Má tvar zvonu a dává do souvislosti určitý jev s četností jeho výskytu. Například – v grafickém znázornění inteligence dané populace se na vodorovnou osu vynáší inteligenční kvocient a na svislou osu jeho četnost v procentech. Gaussova křivka pak může být různě vysoká, různě plochá, různě strmá a může být i nesymetrická, tedy nakloněná na některou stranu. U naprosté většiny jevů a procesů pak platí, že četnost extrémních hodnot, ať už malých nebo velkých, se minimální a největší četnosti kumulují kolem jakéhosi středu - průměru.

Typy inteligence

- Abstraktní
- Performační, názorová
- Sociální
- Emoční

- Verbální
- Nonverbální

Dílčí zjištění z výzkumu Škola a zdraví pro 21. století (okruh 4)

Největší prožitá životní psychotraumata nevyučujících dálkových studentů IMS Zlín (N = 100, z toho 50 mužů a 50 žen):

úmrť blízke osoby	(17 %);
traumata ve školách	(15%);
problémy v práci	(14%);
rozvod	(11%);
nemoc blízke osoby	(11%);
vlastní nemoc	(10%);
existenční potíže	(4%);
smrt cizí osoby	(4%);
autonehoda	(4%);
jiné	(10%).

Kladné hodnoty, stimuly, motivy (dílčí zjištění z výzkumného záměru ŠKOLA a ZDRAVÍ

- Veřejná pochvala s věcným darem.
- Výlety se třídou, mimoškolní akce.
- Pobyt na zahraniční škole.
- Spravedlivé a průběžné kladné i záporné hodnocení.
- Dobrý žakovský třídní kolektiv.
- Průběžné zvládání písemných i ústních zkoušek.
- Učitelé sociálního typu s kladným vztahem k žákovi.
- Skupinové i individuální rozhovory se žáky, zájem učitele i o osobní a zdravotní problémy žáka, persuaze.
- Přiměřené a dosažitelné výukové cíle kladené učiteli na žáky.
- Uvolňující relaxační cviky a dramatické hry ve třídě.
- Respektování pomalejšího osobního tempa žáka.

Záporné hodnoty, stimuly, motivy (dílčí zjištění výzkumného záměru Škola a zdraví)

Stresování fyzickými tresty (nutnost stát u lavice, facky, bití hůlkou či pravítkem, tahání za vlasy, stříhání vlasů, zalepování úst náplastí atp.).

Nespravedlivé a stresující i časté napomínání, záporné hodnocení znalostí i osobnosti žáka učitelem. Etiketizace. (Škatulkování).

Nevhodné přezdívky učitele vůči žákům (např. Sýkoru volá k tabuli slovy: „Vrabčáku k tabuli“)

Nedostatečné didaktické schopnosti a dovednosti učitele (didaktogenie, pedagogenie).

Nerespektování pomalejšího osobního tempa žáků.

Nespravedlivé preferování, nadřezování učitele některým žákům (studentům).

Stresující nucení k neoblíbenému jídlu.

V mateřských školách nucení k odpolednímu spánku.

Přinucení cvičit v TV jen v prádle, když žák zapomene cvičební úbor.

Nepřiměřeně náročné gymnastické sestavy.

Šikana, zejména není-li řešená.

Antipatický, despotický příliš mocenský a náladový učitel budící až fyzickou nevolnost (zvracení atp.).

Záporné stimuly (dílní zjištění z výzkumu Škola a zdraví pro 21. století).

- Zákazy mluvení i o přestávkách.
- Špatný žákovský třídní kolektiv.
- Nenadále písemné zkoušky.
- Nepřiměřeně obtížné požadavky na žáky.
- Tvrdé tresty za chyby.
- Ponižování, zesměšňování žáků, redukce jejich sebedůvěry ironizováním, posměšky atp..
- Potlačování spontaneity.
- Dopisy učitele rodičům přehnaně „výstražně“ záporně hodnotící žáka.
- Opilství učitele či učitelky.
- Nesprávná klasifikace vědomostí (jednička nebo pětka).

PROBLÉMOVÝ ŽÁK

- Okruh č. 5
- Cíl:
- **Problémový žák a jeho typy. Symptomy jednotlivých závad a poruch. Pedagogicky a sociálně anormativní chování, lehká psychomotorická instabilita, LDE, LMD, ADD, ADHD, zvýšená psychická tenze, neurotická porucha, infantilismus, disharmonický vývoj osobnosti, porucha osobnosti, zvýšená intropunitivita, parciální nedostatky poznávacích procesů a řeči, mentální retardace, lehké závady lokomoce, motoriky a praxe, sociální a edukativní zanedbanost, závady a poruchy ve školské výkonnosti a ve studijní a profesní orientaci.** Typy psychických poruch chování a poruch osobnosti se kterými může učitel přijít ve škole při edukaci žáků a studentů do kontaktu. Specifické poruchy osobnosti (paranoidní, schizoidní, emočně nestabilní, histrionská, anankastická, anxiózní, závislá), afektivní poruchy (manická epizoda, bipolární afektivní porucha, depresivní epizoda).

Vývojová stadia problémových dětí

- 1. Stadium (etapa) rizikové sociální situace pro vznik problémů v chování, difícilit a poruch chování.
- 2. Stadium (etapa) vzniku a rozvoje difícilit (hraničních závad v chování).
- 3. Stadium (etapa) poruch chování (patologických poruch chování).

Častost výskytu závad a poruch chování a prožívání

- Psychicky normální děti.....70%
- Děti difícilní (problémové).....20%
- Děti s poruchami chování
- a s poruchami osobnosti.....10%

Symptomy problémovosti

- 1) **Nahodilé**, jinými slovy řečeno zcela necharakteristické pro danou osobnost (např. vulgární slovo při zakopnutí).
- 2) **Sekundární**, u nichž se častěji vyskytují nepodstatné projevy, spíše skupinové nebo věkové, hodnotíme je jako vedlejší (např. dyslalie, lehčí závady ve výslovnosti v předškolním věku).
- 3) **Centrální** jsou projevy, které přesně vyznačují specifickou individualitu osobnosti (např. *narcistické sebevědomí*);
centrální symptomy jsou velice důležité, poněvadž mají nemalý význam pro bližší určení případné závady.
- 4) **Kardinální** symptomy charakterizujeme jako projevy velmi významné, trvalé a rozhodující pro poznání dominantních vlastností a rysů dané osobnosti (např. příznaky *introverze, extraverze, sobectví*).

DIFICILITY (okruh 5)

1. Sociálně pedagogicky anormativní chování.
2. Lehká psychomotorická instabilita.
3. Zvýšená psychická tenze.
4. Infantilismus, parvuloismus (psychosociální nezralost).
5. Zvýšená intropunitivita.
6. Parciální nedostatky řeči a poznávacích procesů (SPU).
7. Lehké závady motoriky, lokomoce, praxie a laterality.
8. Sociální a edukativní zanedbanost.
9. Závady ve školské výkonnosti.
10. Závady studijní a profesní orientace.
(Peterův syndrom).

(Literatura: KOHOUTEK, R. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. BRNO: PdFMU, 2007.) 79

OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA DIFICILIT (okruh 5)

Nesplňují závazná kritéria uvedená pro poruchy chování a poruchy psychiky a osobnosti v MKN–10, jsou tedy **nepatologické** a nedefektní.

Jsou **krátkodobější**, mívají epizodický ráz.

Jejich projevy jsou **méně intenzivní** a někdy pouze monosymptomatické.

Jsou společensky **méně závažné** než poruchy.

Jsou podmíněné spíše situačně a **sociálně** (edukativně) než osobnostně zakotveny (např.geneticky).

Jsou častěji **reverzibilní** (tedy prognosticky optimističtější než poruchy).

Reagují kladně již na adekvátní pedagogickou a psychologickou **nápravnou péči**.

HLAVNÍ PORUCHY CHOVÁNÍ A OSOBNOSTI

Dificility (mírnější, hraniční závady chování a prožívání).

Poruchy chování.

Poruchy osobnosti (dříve psychopatie).

Neurózy.

Mentální retardace (dříve oligofrenie).

Demence.

Psychózy.

Klasifikace závad a poruch chování podle společenské závažnosti

Disociální chování - mírné obtíže (difícility, sociálně, eticky a pedagogicky anormativní chování).

Asociální chování – závažnější potíže
(např. útěky z domova, ještě však ne trestná činnost).

Antisociální chování – protispolečenské, protiprávní, nezákonné chování, trestná činnost.

Psychopatologické tendence učitelů (SCL **Derogatis** a spol.)

- Somatisace.
- Obsese – kompulse.
- Interpersonální senzitivita.
- Deprese.
- Anxiosita.
- Hostilita.
- Fobie.
- Paranoidní myšlení.
- Psychoticismus.

Patopsychologie edukace

(okruh 5)

- F60 Specifické poruchy osobnosti.
- F61 Smíšené a jiné poruchy osobnosti.
- F62 Přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit hrubému poškození nebo nemoci mozku.
- F63 Návykové a impulzivní poruchy.
- F64 Poruchy pohlavní identity.
- F65 Poruchy sexuální preference.
- F66 Psychické a behaviorální poruchy spojené se sexuálním vývojem a orientací.
- F68 Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých.
- F69 Nespecifikovaná porucha osobnosti a chování u dospělých.

F60 Specifické poruchy osobnosti (okruh 5)

- F60.0 Paranoidní porucha osobnosti.
- F60.1 Schizoidní porucha osobnosti.
- F60.2 Dissociální porucha osobnosti.
- F60.3 Emočně nestabilní porucha osobnosti.
- F60.4 Histrionská porucha osobnosti.
- F60.5 Anankastická porucha osobnosti.
- F60.6 Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti.
- F60.7 Závislá porucha osobnosti.
- F60.8 Jiné specifické poruchy osobnosti.
- F60.9 Porucha osobnosti nespecifikovaná.

Obecně o specifických poruchách osobnosti (okruh 5)

- Jde o trvalé povahové odchylky od normy (dřívější označení – psychopatie):
  - převažují vlivy genetické nad psychosociálními,
- -trvalé výrazně disharmonické postoje a chování, které je výrazně maladaptivní v široké oblasti osobních a sociálních situací.

Specifické poruchy osobnosti 1

(okruh 5)

Paranoidní porucha osobnosti (též kverulatoční, fanatická):

- povaha málo společenská, nedůtklivá a vztahovačná s malým smyslem pro humor, se sklonem vyvolávat konflikty; nadměrná citlivost na nezdary, na domnělé urážky, trvalá tendence k zášti.

Schizoidní porucha osobnosti:

- citový chlad, uzavřenost, nesdílnost, neschopnost prožívat radost (anhedonie), alexitymie, oploštělá afektivita, autismus.

Disociální porucha osobnosti:

- sklon k protispolečenskému chování (opakovaná trestná činnost), neprožívají pocit viny, neschopnost empatie.

Emočně nestabilní porucha osobnosti:

- povaha cholerická se silnými, málo zvladatelnými afekty a sklonem ke zkratkovému jednání agresivního rázu.

Specifické poruchy osobnosti 2

(okruh 5)

Histriónská porucha osobnosti (infantilní, hysterická):

- sklon k teatralnosti a dramatizování, labilní a povrchní emotivita, infantilní projevy a touha být středem pozornosti;
- zahrnuje i příznaky poruchy dříve označované jako hysterická psychopatie - pocit trvalého napětí a neuspokojení vedoucí k vyvolání scén s prudkými afekty, sklony k vyčítání, obviňování druhých osob a manipulování s nimi, neztišitelný pláč, záliba v tajemných náznacích, pomstychtivost, sklon k bájevé lhavosti, účelové reakce;
- narušení partnerských vztahů, zneužívání psychoaktivních látek, časté střídání partnerů;
- někdy schopnost sebeobětování, neodolatelný šarm;
- k histriónské osobnosti má blízko osobnost narcistická - nedostatek empatie, vyžadování pozornosti, závistivost, vysoké sebevědomí.

Specifické poruchy osobnosti 3

(okruh 5)

- **Anankastická porucha osobnosti:**
  - vtíravé pochybování o vlastních schopnostech, nerozhodnost, vnitřní nejistota;
  - kompenzace → sklon k perfekcionismu.
- **Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti:**
  - trvalý nedostatek sebedůvěry spojený s nepříjemnými pocity úzkostného napětí a obav.
- **Závislá porucha osobnosti:**
  - touha být ve společnosti druhých lidí, být v subalterním postavení;
  - synonyma: astenická, pasivní, sebepoškozující osobnost.
- **Jiné specifické poruchy osobnosti:**
  - osobnost nestálá, nezdrženlivá;
  - osobnost pasivně agresivní.

Afektivní poruchy (okruh 5)

- Klasifikační kritéria pro afektivní poruchy (MKN 10):
- **příčina** – primární, sekundární;
- **polarita** – bipolární, unipolární;
- **intenzita** – lehká, střední, těžká;
- **psychotická**, nepychotická;
- **délka trvání** – krátkodobé výkyvy nálad (cyklotymie), dlouhodobý pokles nálady (dystymie).

Afektivní poruchy podle MKN 10

(okruh 5)

- **F30 Manická epizoda.**
- **F31 Bipolární afektivní porucha.**
- **F32 Depresivní epizoda.**
- **F33 Periodická (rekurentní) depresivní porucha.**
- **F34 Trvalé poruchy nálady (afektivní poruchy).**
- **F38 Jiné poruchy nálady (afektivní poruchy).**
- **F39 Nespecifikovaná porucha nálady (afektivní porucha).**

F 30 *Manická epizoda* (okruh 5)

- Základní příznak – porucha nálady – od nálady povznesené nebo podrážděné až po expanzivní.
- Abnormní nálada trvá min. 4 dny u hypománie a týden u mánie.
- Pro diagnózu musí být přítomny minimálně 3 další příznaky:
  - zvýšená aktivita nebo neklid, zvýšená hovornost, roztržitost, nesoustředivost až myšlenkový trysk, snížená potřeba spánku, zvýšená sexuální aktivita, utrácení, nezodpovědnost, nevhodné chování, vystupňované u mánie až do riskantního chování, zvýšená sociabilita nebo nadměrná familiárnost.
- U mánie navíc velikášství a ztráta normálních sociálních zábrán.
- U psychotické mánie – přítomny bludy (asi u poloviny manických epizod) nebo halucinace.

Patopsychologie edukace (okruh 5)

- V uvedených případech je velmi žádoucí **kooperativní kontakt** učitele a výchovného poradce i školního psychologa s odborným psychiatrickým pracovištěm.

PSYCHOLOGIE KREATIVITY

Okruh č. 6

Cíl:

tvořivost (kreativita) , její předpoklady a složky.

Druhy tvořivosti: subjektivní a objektivní;
vědecká a umělecká.

Prokreativní a antikreativní faktory. Stadia (etapy)
kreativity. Metody rozvíjení tvořivosti.

Cíl edukace: homo creans.

Psychologie kreativity (tvořivosti) (okruh 6)

Tvořivost je zvláštní komplex schopností individua, který umožňuje nalézat řešení problémů a situací, která jsou správná, nová, originální a užitečná.

Subjektivní (sekundární) tvořivost (**mikrokreativita**).

Objektivní (primární) tvořivost (**makrokreativita a megakreativita**)

Vědecká tvořivost.

Umělecká tvořivost.

Subjekt **možný** a subjekt **reálný**
(Robert Konečný).

.

Tvořivost (kreativita) (okruh 6)

- **Předpoklady tvořivosti (prokreativní faktory):**

- intelligence: Hans Jürgen **Eysenck**: IQ 120 ; Jaroslav **Hlavsa**: IQ 100.
- otevřenost vůči nové zkušenosti;
- pružnost způsobů poznávání;
- schopnost vidět skutečnost očima dítěte.

- **Složky kreativity:**

- fluence;
- flexibilita;
- originalita;
- redefinování.

Úroveň tvořivosti nemusí být shodná s úrovní inteligence.

Stadia (etapy) kreativity podle H. **SELYE** (1907-1982). (Okruh 6).

Láska nebo *touha*
(i po poznání).

Oplození
(poznání konkrétních fakt).

Gravidita
(zrání nové myšlenky).

Předporodní křeče
(pocit blízkosti objevu).

Porod (přinášející radost).

Kontrola
(prověření životaschopnosti objevu).

Život
(získání samostatné existence).

Stadia kreativity (okruh 6)

1. *Příprava* (explorace).
2. *Inkubace* (tlení, zrání).
3. *Inspirace* (iluminace, vhled).
4. *Verifikace* (ověřování).
5. *Realizace* (uskutečňování).

Antikreativní faktory (okruh 6)

- **Antikreativní faktory** (bariéry tvořivosti):
  - - nedostatek autonomie, postojová uzavřenost;
  - - přílišné zdůrazňování verbálně orientovaných logicko - analytických kognitivních způsobů výchovy;
  - - nacvičování myšlení v hlavním směru – vertikalita;
  - - nacvičování koncentrované pozornosti;
  - - potlačená spontaneita, potlačené intuice;
  - - destruktivní kritika, závist, nevraživost v sociálním prostředí;
  - - nesprávné informace nebo jejich nedostatek;
  - - malá frustrační tolerance;
  - - sklon učitelů udílet vyšší odměny za kázeň, zdvořilost, intelektuální konformitu;
  - - přílišný důraz (např. ze strany rodičů) na sociální pravidla a normy;
  - - nedostatek zájmů, přeceňování tradice;
  - - časové limity, časová tíseň;
  - - neúměrný důraz okolí na praktičnost a užitečnost;
  - - lenost, nervozita, neklid, úzkost, stres, tréma, strach z omylu a chaosu.

Prokreativní faktory (okruh 6)

- **Prokreativní faktory**
- - spontaneita, invence, inspirace, využívání intuice;
- - prožívání světa osobitým, novým, jakoby dětským způsobem;
- - receptivita, přístupnost podnětům, senzitivita, citlivost pro problémy, "otevřená mysl";
- - potřeba seberealizace využitím vlastního potenciálu a svých schopností (sebeaktualizace);
- - vysoká frustrační tolerance, velká vitalita, odvaha překračovat hranice konvencí;
- - dostupnost nevědomého a podvědomého materiálu;
- - schopnost nechat své nápady, myšlenky, pocity, dispozice volně vyvěrat z podvědomí;
- - radost z činnosti při zavádění něčeho nového;
- - zmírnění obranných mechanismů, inhibic, nízká defenzivita;
- - snaha zavést systém tam, kde nebyl, uspořádat věci;
- - jakoby dětská, hravá schopnost fantazírovat, flexibilita, pružnost představ;
- - schopnost laterálního myšlení - tzn. myšlení ve vedlejším směru, schopnost myslit nekonvenčně, původně, originálně, spojovat zdánlivě nesouvisející věci;
- - orientace na pocity vnitřní svobody a jistoty;
- - dominance s vysokou energií, vytváření sebeobrazu jako odpovědné osoby, rozhodnost, pozitivní vztah k sobě, sebeúcta, sebedůvěra, sebedůvědomí, ctížádost;
- - porozumění sobě samému, víra v úspěch;
- - nezávislé myšlení, postoje, úsudky a jednání, schopnost osobitě interpretovat, redefinovat problém;
- - velká důvěra ve spolehlivost svého vlastního vnímání, myšlení a svých vlastních psychických procesů vůbec, někdy až určitá arogance, schopnost a dovednost hájit své názory a přit se o něj;
- - menší vazba na sociální a kulturní podmíněnost, malá konformita;
- - společenská duchapřítomnost;
- - mírný tělesný pohyb při myšlení, např. chůze.

Metody rozvíjení myšlení a tvořivosti. (okruh 6)

- 1. **metody zaměřené na konvergentní oblast:**

- matematické hry;
- hlavolamy;
- hádanky;
- křížovky.

- 2. **metody zaměřené na divergentní oblast rozvíjejí:**

- tvořivé vnímání okolí ;
- fantazii a představivosti;
- fluenci;
- flexibilitu;
- originalitu;

- 3. **metody zaměřené na dovednosti a schopnosti tvořivého řešení problémů**

- brainstorming;
- nácvik argumentace;
- trénink prosazování řešení.
- redefinování

Heuristický návod

M. Zeliny a M. Zelinové DITOR

- **D - definuj problém** - spomedzi tém vyber problém, sformuluj ho, rozdeľ na problémy, pokús sa zostaviť ideálne riešenie, cieľ, k čomu chceš dospieť
- **I - informuj se o problému** - ako sa doteraz riešil?...zozbieraj poznatky, ktoré môžu prispieť k jeho riešeniu...konzultuj o probléme s odborníkmi... ako sa doteraz riešil tento problém v literatúre?...v iných podmienkach?
...je potrebné prizvať odborníkov?
- **T - tvor řešení, nápady, hypotézy** - produkuj čo najviac, čo najrozmanitejších nápadov na riešenie problému...uvoľni si fantáziu...kombinuj nápady, riešenia... použi brainstorming... modifikuj a dopracuj návrhy a riešenia... používaj analógie
- **O - ohodnot' nápady, řešení** - posúď ich novosť a užitočnosť, reálnosť a možnosť uskutočniť ich podľa rozličných kritérií
- **R - realizuj vybrané řešení v praxi** - uvažuj, ako by si v budúcnosti mohol využiť skúsenosti z riešenia tohoto problému

-
- Autormi tohto univerzálneho heuristického návodu sú Miron Zelina a Milota Zelinová

PSYCHOLOGIE VYUČOVÁNÍ

- Okruh č. 7

- **Cíl:**

vyučování a výchova. Osobnostní přístup k vyučování. Vyučování transmisivní a konstruktivistické. B.S. **Bloomova** původní taxonomie cílů vyučování (zapamatování, porozumění, aplikace, analýza, syntéza, hodnocení). Revize Bloomovy taxonomie cílů vyučování. Taxonomie Dany **Tollingerové**. Vyučovací metody slovní, názorné a praktické. Vyučovací styly. Otevřené vyučování.

OBECNÉ CÍLE EDUKACE (okruh 7)

Vzdělávání a výchova pomáhá žákům jednak k vytváření vědomostí, dovedností a návyků, ale i k utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana.

Povzbuzuje méně nadané, chrání a podporuje žáky a studenty nejslabší.

Hodnocení výkonů a výsledků žáka či studenta musí být postaveno na jejich konkrétním plnění.

Cílem edukace je i poskytnout žákovi či studentovi adekvátní profesní a studijní orientaci.

Vyučování a jeho druhy (okruh 7)

Transmisivní (předávající).

Konstruktivistické (tvořivé).

V současné době se prosazuje
konstruktivistické a otevřené vyučování.

Původní B.S. Bloomova *taxonomie cílů vyučování* (okruh 7)

1. Zapamatování.
2. Porozumění.
3. Aplikace.
4. Analýza.
5. Syntéza.
6. Ohodnocení.

Revize Benjamin S. **Bloomovy** (1913-1999) taxonomie cílů učení a vyučování (okruh 7)

1. *Zapamatování.*
2. *Porozumění.*
3. *Aplikování.*
4. *Analyzování.*
5. *Hodnocení.*
6. *Tvoření.*

Taxonomie

Dany Tollingerové

(okruh 7)

Pamětní reprodukce poznatků.

Jednoduché myšlenkové operace s poznatky.

Složité myšlenkové operace s poznatky.

Sdělení poznatků.

Tvořivé myšlení.

Pravidlo SMART („chytrý“) pro tvorbu cílů ve školství

- **Specific** - specifický, přesně popsáný.
- **Measurable** - měřitelný, kontrolovatelný.
- **Acceptable** - akceptovatelný, přijatelný.
- **Realistic** - realistický, dosažitelný.
- **Time-bound** - termínovaný, časově vymezený.

Vyučovací metody (okruh 7)

Jde o systém vyučovacích činností učitelů a učební činnosti žáků orientovaný na dosažení stanovených výchovně vzdělávacích cílů (např. podle Blooma).

Podle zdroje poznání se dělí na:

Slovní (verbální) jsou monologické i dialogické a práce s textem.

Názorné.

Praktické.

Styly vyučování (okruh 7)

- **Levohemisférové** (orientované na vědu, logiku, systémy, analýzu, rozum, pojmové myšlení).
- **Pravohemisférové** (orientované na představy, obrazy, fantazii, tvořivost, emoce, intuici, umění).
- **Harmonické** (orientované vyrovnaně).

- Auditivní.
- Vizuální.
- Taktilní
- Kinestetické

- Globální (Witkin, H.A.).
- Analytický.
-
- Reflexivní (Kagan, J.).
- Impulzivní.

Vyučovací styly (okruh 7)

Nivelizující.

Reflektorický. (**Klein**, G.S.).

Adaptérský

Inovátorský. (**Kirton**, M.).

R. J. **Sternbergovy** (nar. 1949) styly:

- monarchistický,
- monomanický: bez smyslu pro varianty,
- hierarchický: pružný, systematický, tolerantní
- oligarchický: nerozhodný,
- anarchistický: náhodný, vyhýbavý.

Edukace a člověk současný a budoucí (okruh 7)

Homo **sapiens** (člověk moudrý).

Homo **creans** (člověk tvořivý).

Homo **faber** (člověk zručný, vyrábějící, řemeslný).

Homo **sacer** (člověk spirituální, posvátný).

Homo **viator** (člověk putující, poutník, vzor dobrého křesťana putujícího ze tmy do světla, z chaosu pozemského světa do věčnosti).

Subjekt **možný** a subjekt **reálný**.

Gaussova křivka (zákon velkých čísel).

KOGNITIVNÍ A UČEBNÍ STYLY A STRATEGIE

Okruh č.8

Cíl:

kognitivní styl. Druhy kognitivních stylů (pravohemisférové a levohemisférové, globální a analytické, verbální a zobrazovací, závislé i nezávislé na poli, konvergentní a divergentní). Metakognice. Učební styl. Druhy učebních stylů podle **B.S.Blooma**, **Kolbeho**, **R.L. Oxfordové**, **Pike** a **Selbyho**, **Honey** a **Mumforda**. Učební strategie.

Kognitivní a učební styly a strategie (okruh 8)

Kognitivní styl je dán způsobem poznávání, identifikování, třídění, ukládání a kódování přejímaných podnětů a informací.

Má vrozený základ, určité osobní tempo, určitou míru exaktnosti, je ovlivňován individuálním učením a osobními zkušenostmi .

KOGNITIVNÍ STYLY

(okruh 8)

Charakteristické a obecné způsoby jimiž děti i dospělí vnímají, poznávají, zapamatovávají si, řeší problémy a rozhodují se. Jsou geneticky podmíněné. Mohou mít kontinuální ráz.

Pravohemisférové nebo levohemisférové

Globální (holistické) nebo analytické (sekvenční)
Witkin, 1977.

Verbální nebo zobrazovací (vizuální, imaginární).

Závislé a nezávislé na poli (Dörnyei, Skehan, 2003).

Konvergentní a divergentní (Guilford, Hudson, 1966).

Metakognice (okruh 8)

Poznávání toho, jak člověk poznává, jak se učí, sebereflexe jeho vlastních kognitivních stylů, metod, taktik a strategií jako východisko pro plánování a realizaci ještě efektivnějších kognitivních a autoregulačních postupů.

Učební styly

(okruh 8)

Mohou být chápány jako nadřazený pojem pojmu kognitivní styly, protože vedle kognitivní složky obsahují ještě např. individuální složku emocionální, konativní, regulační, sociální.

Jde o poměrně stabilní individuální zvláštnosti psychiky a osobnosti,

Učební styly

Benjamin S. **Bloome** (Okruh 8)

Paměťový.

Rozumějící.

Aplikativní.

Analytický.

Syntetický.

Hodnotící.

(Tvořivý).

Učební styly podle Kolbeho (1984).

(Okruh 8)

- *Konvergující* (pragmatický).
- *Divergující* (reflektivní).
- *Asimilující* (teoretizující).
- *Akomodující* (aktivistický).

Učební styly (okruh 8)

Povrchový.

Utilitaristický.

Hlubkový.

Sluchově – mluvní.

Zrakový.

Hmatový a pohybový.

Slovně pojmový.

Učební styly v cizojazyčném vyučování podle Petera **Skehana** (1989). (Okruh 8)

Analyticky orientované.

Paměťově orientované.

Dílo:

Individual Differences in Second- Language Learning. London, 1989.

Učební styly podle Rebeccy L.Oxfordové (1991) a C.G. Junga Okruh 8

Extravertovaný nebo introvertovaný:

- intuitivní,
- smyslový,
- s převahou myšlení;
- s převahou cítění ;
- orientovaný na usuzování;
- (otevřený) vůči vjemům, vnímavý.

Učební typy a styly žáků podle H.Krykorkové. Okruh 8.

Impulzivní žák: jedná bezmyšlenkovitě, dopouští se mnoha chyb z nepozornosti, odpovídá tím, co ho prvně napadne, učitele irituje.

Reflektivní žák : vzbuzuje dojem těžkopádnosti, vše nejprve promýšlí než zareaguje, neplní úkoly v daném limitu, řadu úloh nedořeší, učitele zdržuje.

Analytický žák: detailista, puntičkář, pamatuje si konkrétní údaje, vyžaduje exaktní informace, zdržuje učitele při výkladu.

Globálně zaměřený žák: details velkoryse přehlíží, i když někdy jsou velmi důležité. Rozčiluje učitele svým přehlížením detailů.

Učební styly (okruh 8)

Graham **Pike** a David **Selby**:

Novátorský (hledá význam).

Analytický (hledá fakta).

Praktický (hledá jak věci fungují).

Dynamický (improvizuje, má rád změny).

Globální výchova (Graham Pike, David Selby)

- Podporuje kladný vztah k sobě, druhým a ke svému okolí,
- podporuje aktivní zapojení žáka do procesu výuky a jeho podíl na odpovědnosti za vlastní rozvoj,
- cení si stejně tak spolupráce jako fér soutěživosti ,
- dává přednost učení prožitkem před mechanickým učením zprostředkovaných faktů,
- používá řadu aktivit a aktivních metod zapojení studentů,
- rozvíjí schopnosti důležité pro řešení problémů jako je tvořivost, schopnost komunikovat, rozhodovat,
- rozvíjí systémové myšlení a pochopení vzájemných závislostí,
- je zaměřena na budoucnost stejně jako na pochopení minulosti a jejich vzájemného ovlivňování,
- učení je založeno na kontaktu s místem školy,
- učí chápat osobní, místní a globální rovinu každého problému.
- **Literatura:** Pike,G., Selby, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994.
- *Cvičení a hry pro globální výchovu*. Praha: Portál, 2000.

Učební styly (okruh 8)

- **Honey a Mumford (1982):**
- aktivátorský (zkušenosti);
- reflektorický (nové poznatky);
- teoretický (systémy);
- pragmatický (aplikace).

Učební strategie ve výuce jazyků podle Rebecy L. Oxfordové americké profesorky. Okruh 8.

Kognitivní strategie.

Metakognitivní.

Paměťové.

Kompenzační.

Afektivní.

Sociální.

Kognitivní učební strategie (okruh 8)

Manipulace s učebním materiálem (např. s cizím jazykem) prostřednictvím:

- uvažování;
- promýšlení;
- analýzy;
- syntézy;
- aplikace;
- sumarizace;
- práce s informacemi.

Metakognitivní (autokognitivní) a automanažerská učební strategie (okruh 8)

Identifikace vlastní psychiky a osobnosti.

Identifikace preferovaného učebního stylu.

Monitorování vlastních předností.

Monitorování vlastních nedostatků.

Identifikace subjektu možného.

Sebehodnocení, autodiagnostika výsledků
vlastního učení.

Znalost různých typů učebních strategií.

Paměťové učební strategie (okruh 8)

- Využívání mnemotechnických pomůcek při učení, např. akronymů, rýmů, vizuálních představ, pohybu, myšlenkových či pojmových map.
- Při učení se cizímu jazyku seskupování slov podle různých kritérií, spojování významu slov na základě asociací, používání slov v různých kontextech (ve větě nebo v příběhu).

Kompenzační učební strategie (okruh 8)

- Vyrovnávání se s chybějící informací.
- Odhadování významu z kontextu.
- Odhadování z nonverbálních signálů (např. z mimiky a gest při komunikaci, z makatonu).
- Vytvoření novotvaru (i v cizím jazyce).
- Použití synonym.
- Použití opisů místo chybějícího výrazu.

Afektivní učební strategie (okruh 8)

- Navození stavu pohody (tělesné, psychické, sociální).
- Využívání relaxace.
- Meditace.
- Aplikace hudby (muzikoterapie).
- Biblioterapie.
- Humor.
- Povzbuzování sebe sama autosugescemi.
- Odměňování sebe sama.

Sociální učební strategie (okruh 8)

- Schopnost a dovednost požádat o vysvětlení během komunikace (i ve skupině).
- Naučit se korektně požádat o pomoc.
- Při učení se cizím jazykům vyhledávat příležitost pro komunikaci s rodilými mluvčími.
- Seznamovat se s kulturními a společenskými zvyklostmi a normami.

PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI UČITELE

Okruh č. 9

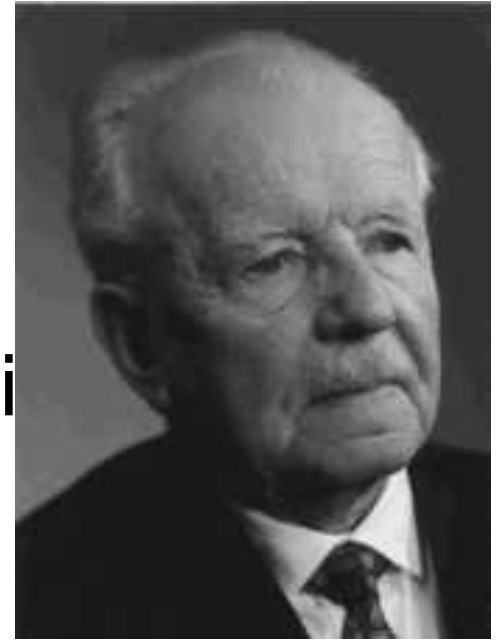
Cíl:

osobnost učitele. Typy osobnosti učitele podle Eduarda **Sprangera**, Ch. **Caselmanna**, G. **Pikeho** a D. **Selbyho**, T. **Luka**, E. **Vorwickela**, Timothy **Learyho**, Lubomíra **Mojžíška**. Syndrom *burn out* („vyhoření“) učitele. Psychohygiena v teorii a praxi. Komunikativnost učitele. Složky pohodové a úspěšné komunikace. Neurolingvistické programování komunikace. Kalibrace. Verbální pacing. Nonverbální pacing. Vedení. Přesahování. Kotvení. Asociování. Disociování. Přerámcování. Vcítění se. Asertivita a její techniky. Psychohygienická doporučení.

Eduard Spranger (1882-1963)

(okruh 9)

- Německý filosof, psycholog a pedagog.
- Byl zastáncem duchovědné psychologie. Ve své klasifikaci ji rozdělil na psychologii porozumění, strukturální psychologii, vývojovou psychologii a psychologii typů.
- Hlavní dílo: *Lebensformen* (Formy života)

Eduard Spranger

(okruh 9)

- Předpokládal 6 typů poznání světa, které tvoří základní „životní formy“ – představují duchovní principy, které u lidí determinují přístup ke světu.
  - Pravda
  - Krása
  - Užitek (zisk)
  - Láska k lidem
  - Moc
  - Bůh / moudrost

Eduard Spranger

(okruh 9)

- Podle upřednostňování určitého principu rozlišuje šest typů :
  - teoretický;
  - estetický;
  - ekonomický;
  - sociální;
  - mocenský ;
  - náboženský.
- Typologii pedagogů – vytvořil W.O.Döring právě na základě Sprangerovy typologie osobností.

E. Sprangerovy typy osobnosti **(okruh 9)**

- **Náboženský** – usiluje o vyšší principy chování.
- **Estetický** – pravohemisférově (umělecky) orientovaný.
- **Sociální** – altruistický, laskavý.
- **Teoretický** – primární jsou pro něho poznatky.
- **Ekonomický** – pracuje metodou minimax, jde mu o znalosti především pro praxi.
- **Mocenský** – chce být respektován, manipuluje se žáky a studenty, kárá a trestá je.

Ch. CASELMANNOVY TYPY

(okruh 9)

Logotrop – zaměřen především na učební předmět :

- filozoficky orientovaný logotrop,
- odborně-vědecky orientovaný logotrop.

Pajdotrop – zaměřen především na žáka a na utváření jeho osobnosti:

- individuálně psychologicky orientovaný pajdotrop,
- sociálně psychologicky orientovaný pajdotrop.

GLOBÁLNÍ PEDAGOG G.PIKEHO a D.SELBYHO (okruh 9)

Globální pedagog:

- respektuje práva druhých,
- vytváří atmosféru vzájemné důvěry,
- vede žáky k sebedůvěře,
- utváří disciplinu.

TYPY E. LUKA

(okruh 9)

Reflexivní – uvážlivý.

Naivní- neuvážlivě spontánní.

Reproduktivní- jen předávající.

Produktivní- dopracovávající.

E. VORWICKELOVY TYPY

(okruh 9)

Věcný – primárně didaktik:

- striktně věcný.
- oduševněně věcný.

Osobní -primárně vychovatel:

- naivně osobní.
- uvědoměle osobní.

Timothy LEARYHO TYPY

(okruh 9)

Dominantní – vedoucí, pánovitý až hyperdominantní.

Submisivní- podřídivý až servilní.

Nezávislý – kritický až hyperkritický.

Závislý – beroucí vždy v úvahu ostatní.

Rázný až agresivní.

Laskavý – afiliantní až hyperafiliantní.

Rezervovaný- distancovaný až hyperdistancovaný.

Responzibilní- zodpovědný až ochranný.

L.Mojžíškova typologie učitelů_1

(okruh 9)

Mladý učitel (ne vždy přiměřený).

Starý učitel (méně náročný).

Nemocný učitel (soustředěný na zdraví).

Učitel s **teatrálním** podáním látky (herec).

Učitel hrubý, necitlivý, mstivý, příp.

agresivní (útočí, zesměšňuje žáky).

Bolestínský učitel (stále si stěžuje).

Jednostranně **vědecky orientovaný** učitel.

L.Mojžíškova typologie učitelů 2 **(okruh 9)**

Učitel, který se koncentruje na práci **u tabule** a s tabulí.

Rétor (neosobní).

Organizátor (dobrý didaktik).

Racionalista (působí na intelekt žáků).

Emotivní (působí na city žáků).

Abstraktně myslící učitel.

Názorně myslící učitel (preferuje názornost).

Mentorský učitel (někdy i rozpor mezi slovy a činy).

Frazér (odtažitý).

Liberální až familérní učitel (nenáročný, hodný).

Hlavní chyby učitelů podle **L.Mojžíška** (okruh 9)

Malichernost a pedanterie.

Nezájem o hlubší vzdělání.

Poruchy sebehodnocení.

Strojenost, nepřirozenost chování (chce být stále vzorem).

Zvýšená psychosomatická chorobnost.

Profesní deformace přenášejí se i do rodinného života.

Burn out.

Psychologie osobnosti učitele a věda o řízení (okruh 9)

Typy pedagoga převzaté z vědy o řízení:

---demokratický, sociálně integrační;

---liberální, nezasahující;

---autoritativní, autokratický, dominantní
(**despotický až psychopatický**);

---smíšený (např. **demokratický s autoritativními prvky**).

Typy učitelů Gary Fenstermachera a Jonase F. Soltise

- *Manažerský.*
- *Facilitační.*
- *Pragmatický.*
- Zdroj: G.D. **FENSTERMACHER-** J.F.**SOLTIS:**
- *Vyučovací styly učitelů.* Praha:Portál, 2008

Typy učitele a školská reforma

- *Tradicionalista.*
- *Chameleon.*
- *Entuziasta.*

- Zdroje: **J. Vašutová (2004) a J. Prokop (2002)**

Burn out pedagogů (okruh 9)

„Vyhoření“.

Chronický stav vyčerpání.

Emoční labilita, ztráta tolerability.

Ztráta původních ideálů.

Ztráta komunikability (chuti k sociální komunikaci).

Syndrom vyhoření učitele (okruh 9)

Popsán v 70.letech 20. století

(Americký psychiatr a psychoanalytik Herbert
J.Freudenberg (1974), **C.Henning**, **G.Keller**):

- 1.fáze: nadšení.
- 2.fáze: stagnace - počátky pocitů obtěžování žáky.
- 3.fáze: frustrace – zklamání.
- 4.fáze: apatie až nepřátelství mezi žákem a učitelem.
- 5.fáze: vlastní syndrom vyhoření, vyčerpání emoční, volní, intelektuální.

Psychohygiena edukace (okruh 9)

- Jde především o vhodný způsob komunikace učitele se žáky a studenty během výchovně vzdělávacího procesu a o správnou volbu copingu (koupingu) tj. adaptačních technik v jednotlivých zátěžových a konfliktních situacích, které se během edukace vyskytují.

edukace (okruh 9)

Komunikativnost učitele

znamená připravenost a schopnost a dovednost vědomě a harmonicky komunikovat, tzn. vyprávět o sobě ostatním co nejjasněji a nejsrozumitelněji, vědomě ostatním ***naslouchat***, umět rozlišit podstatné od nepodstatného, být vstřícný k potřebám druhých a úzkostlivě dbát neverbálních signálů. Komunikativnost se překrývá do značné míry se sociální a emoční inteligencí.

Složky pohodové a úspěšné komunikace (okruh 9)

- Přiměřený oční kontakt.
- Přátelský výraz ve tváři.
- Adekvátní usměvavost.
- Neironizující tón řeči.
- Adekvátní hlasitost.
- „Zrcadlení.“
- Přiměřená plynulost, rytmus a melodie řeči.
- Přiléhavá mimika a gestikulace.
- Adekvátní obsah promluvy.

Neurolingvistické programování komunikace. (Okruh 9).

John **Grinder**

Richard **Bandler**

nar. 1950

NLP

(okruh 9)

Už v 70. letech se v USA začala rozvíjet metoda takzvaného neurolingvistického programování (NLP). V život ji uvedli profesor lingvistiky John **Grinder** a matematik a psycholog Richard **Bandler**.

Zabývali se pozorováním tří významných terapeutů: hypnoterapeuta Milтона **Ericksona**, rodinné terapeutky Virginie **Satirové** a psychoterapeuta Fritze **Perlse**. Zjistili, že tito tři naprosto odlišní lidé používali stejné vzorce chování a jednání, a proto byli úspěšní. Metoda NLP má usnadnit zejména lidem ve vyšších funkcích komunikovat s okolním světem, využívají ji i osoby s nízkým sebevědomím jako cestu ke zvýšení asertivity. Na Západě a v USA je stále poměrně velkým hitem.

I u nás už je možné absolvovat kurzy NLP. Dvoudenní školení vyjde na osm tisíc korun (provádí je např. PhDr. Jiří **Zíka**).

NLP

(okruh 9)

Chceme-li optimálně komunikovat s lidmi, musíme se naučit rozumět i somatickým sdělením. Jde o tzv. „**řeč těla**“. V tomto směru se rozpracovávají metody *neurolingvistického programování* (NLP) jako je např. kalibrace, zrcadlení, vedení, přesahování, ukotvování, asociování a disociování, přerámcovávání a vciťování se do budoucnosti.

Jde o psychologický program založený na zkoumání a měnění nonverbálních psychosomatických projevů a symptomů i projevů a zvyklostí verbálních (jazykových a řečových).

NLP

(okruh 9)

Kalibrace je metoda pro rozpoznávání expresivity či adaptivity člověka, jeho vnitřního duševního stavu, psychiky a osobnosti pozorováním jeho paraverbální a nonverbální komunikativity, mimiky, gestikulace, tónu hlasu a analýzou jeho vnějších tělesných signálů a symptomů, tedy rozbořem a doporučením změn jeho expresivní nonverbální komunikace.

NLP – pacing (okruh 9)

Zrcadlení (pacing, čti pejsink)) je v praxi osvědčená metoda při níž jde alespoň o částečné převzetí (parafrázování, shrnutí, ozvěna) verbálních i nonverbálních výrazových projevů partnera (mimiku, gestikulaci) v komunikaci (či klienta) do vlastních výrazových projevů aplikovaných při komunikaci s cílem s daným partnerem optimalizovat kontakt (raport) nebo adekvátní kontakt udržet a posílit.

Verbální pacing (okruh 9)

Převzetí slovní zásoby, slovních výrazových projevů partner v komunikaci.

Nonverbální pacing (okruh 9)

Zaujímání držení a řeči těla, neslovních výrazových projevů partnera v komunikaci.

NLP- vedení (okruh 9)

Při **vedení** jde o to, aby po navození raportu partner následoval vedoucího rozhovoru v jeho způsobu chování a prožívání, aby se s ním pokud možno nevědomě identifikoval a napodoboval ho. Jde vlastně i o verbální a nonverbální zrcadlení.

NLP-přesahování (okruh 9)

Přesahování znamená používat určitého reprezentačního systému, který umožní přístup do jiného systému. Cílem je dosáhnout u dané osoby určité transcendence, sebepřesahování hranic svých každodenních zkušeností a toho vyplývající sebepřekonávání.

NLP- kotvení (okruh 9)

Prožitkové kotvení může být výhodné nebo nevýhodné. Jde o to, aby si člověk dovedl před určitým výkonem (aktivitou) autosugestivně z vnějška do nitra ukotvit např. sebedůvěru, jistotu v sebe sama a ve svou úspěšnost, klid, energii.

Nevýhodné kotvení (např. na místě, kde měl člověk opakovaný neúspěch spojený s nepříjemným zážitkem) je třeba eliminovat.

NLP- asociování (okruh 9)

Asociování znamená prožít znovu určitý vlastní zážitek alespoň přibližně tak, jak probíhal v minulosti, vidět situaci svými vlastníma očima a prožít ji celým svým tělem. Takový zážitek může mít katarzní účinek a dopad, může však člověka i rozrušit.

NLP-disociování (okruh 9)

Disociování znamená prožít zážitek jen tak, jako by byl natočen na film (video) a člověk se na něj dívá s určitým odstupem (s distancí, odděleně, bez velkých vnitřních tenzí).

NLP- přerámcování (okruh 9)

Přerámcování, přeznačkování znamená změnu rámce sdělení s cílem přiřadit sdělení nový význam (např. pozitivnější).

Jde o nový zorný úhel se kterým přehodnocujeme, redefinujeme situaci.

Nejde o zcela novou metodu, ale primárně pouze o nový termín.

NLP-vcítění se (okruh 9)

Vcítění se do budoucna znamená jakési zrcadlení budoucnosti, názorné prognózování, představování si a částečně i prožívání dosaženého cíle i sociální reaktivity v budoucí situaci, vciťování se do budoucích situací.

Jde i o kognitivní nácvik žádoucího chování v náročných životních situacích (představujeme si kritické situace a jejich řešení);

Jde o to nejen činnost člověka poznat a interpretovat, ale také ji usměrnit, zaměřit a vytvářet *vzorce chování*, resp. činnostní *vzorce a rituály*.

Psychohygienická doporučení(okruh 9)

- Konkrétní doporučovaná strategie vztahující se primárně k ovládnání a transformaci emocí (a systematické desenzibilizaci), ale nepřímo i k podmínkám zdravého životního stylu a optimálního řešení stresových situací a problémů obsahuje:
  - - život v souladu s mravními a estetickými kodexy všedního dne ;
  - - optimalizaci pudového života (na adekvátní kulturní úrovni);
  - - optimalizaci životního stylu, zdravé výživy, zdravého pitného režimu a spánku;
  - - optimalizaci vztahu k vlastnímu organismu, vyhýbání se rizikovému chování;
  - - přetrvávající adekvátní péči o osobní image (nejenom o jeho formu, ale i o obsah);
  - - redukci a odstranění škodlivých návyků (např. nikotinismu, alkoholismu) narkomanie, kofeinismu, přejídání se, ale i promiskuity, workoholismu atp.;
  - - přiměřená konzumace televizních a rozhlasových pořadů i jiných masmédií, uměleckých výstav atp.;
  - - získávání prostředků na živobytí čestným způsobem.
- Deklarace duševního zdraví pro Evropu mj. obsahuje doporučení žít *povědomí důležitosti pocitů duševní pohody* pro naše duševní zdraví. Cenné informace a podněty pro duševní zdraví průběžně poskytuje *Světová federace pro duševní zdraví (World Federation for Mental Health)*.
-

Psychologie výchovy v rodině a ve škole

- **Okruh č. 10**
- Cíl:

výchova intencionální a funkcionální.

Globální výchova. Výchovné zásady. Prostředky ve výchově.

Soustava výchovných opatření ve škole.

Typy chybné výchovy podle H.R. **Lückerta**: výchova rejekční, hyperprotektivní, hyperdominantní, laxní, kontrastní.

Rodina: úplná, neúplná, zastoupená, narušená: problémová, dysfunkční, krizová, afunkční (patologická). Funkce rodiny. Počet a pořadí dětí v rodině.

Význam rodiny a školy pro rozvoj osobnosti. Význam úrovně rodiny a školy pro vývoj psychiky a osobnosti v jednotlivých vývojových stádiích.

Charakteristika sociálního klimatu školy a psychosociální atmosféry třídy a školy. Diagnostika sociálního klimatu a psychosociální atmosféry třídy a školy.

Globální výchova (**C.Pike – D. Selby, 1994**)

- Uvědomění si systému (systémové a holistické myšlení).
- Uvědomění si různých možností (druhů) pohledu na svět a jejich rozvíjení.
- Pochopení vlastního vztahu k planetě (orientace na budoucnost).
- Vědomí zapojení se a připravenosti (efektivní zapojení se do demokratických procesů).
- Vědomí nutnosti neustálého procesu učení (bidromálnost učení a vlastního rozvoje osobnosti).

Výchovné zásady (principy)

(Okruh 10)

Cílevědomosti.

Individuálního přístupu.

Aktivnosti (samostatnosti).

Prosociálního chování.

Humanismu.

Jednotného a důsledného výchovného působení.

Principy a zásady slovenského osobnostního edukativního systému **KEMSAK** (M.Zelina)

- ***Kognitivizace***
- ***Emocionalizace***
- ***Motivace***
- ***Socializace***
- ***Axiologizace***
- ***Kreativizace***

Prostředky při výchově (okruh 10)

- **Odměny:**

- - morální, emoční (psychické),
- - materiální.

- **Tresty:**

- - psychické,
- - tělesné.

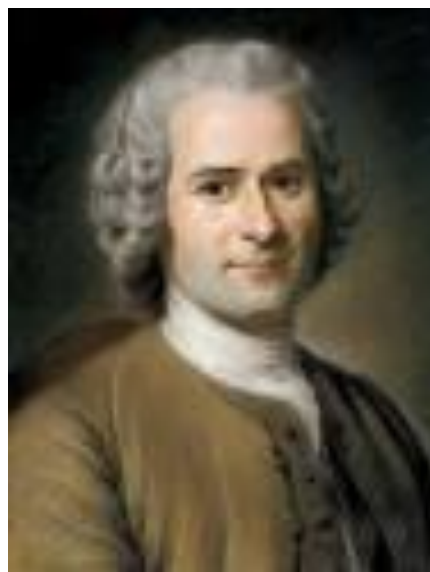
- **Osobní příklad (vzor), model učitele.**

- **Přesvědčování** (persuaze).
- **Sugesce.**
- **Metoda vzryvu, šoku** (A.S. Makarenko):
  - - neočekávaný projev důvěry („korektivní zkušenost“),
  - - ostré odsouzení nesprávného jednání (vychovatelem i skupinou).
- **Sebevýchova, autoregulace, selfmagement**
- **Zákon přirozených následků** (J.J. Rousseau).
- **Verboterapie a grafoterapie.**
- **Zajištění odborné psychoterapie.**

Prostředky ve výchově.

Zákon přirozených následků (důsledků)
popsaný **J.J. Rousseauem** (1712-1778).

(Když jeho Emil rozbil okno, musil zůstat
spát v chladném pokoji).

Soustava výchovných opatření ve škole

(okruh 10)

- Je žádoucí vytvořit si pro nápravu, odstraňování přestupků dětí ve škole soustavu výchovných opatření od mírnějších k přísnějším, např.:
  - - napomenutí žáka "mezi čtyřma očima" (o samotě);
  - - napomenutí žáka během vyučování (před třídou);
  - - necháme žáka chvíli stát v lavici;
  - - necháme žáka dočasně či trvale sedět v přední lavici;
  - - necháme žáka dočasně či trvale sedět samotného;;
  - - zápis do příručního katalogu, resp. žákovské knížky;
  - - rozhovor učitele o žákovi s třídním učitelem;
  - - pohovor třídního učitele se žákem o samotě;
  - - pohovor třídního učitele se žákem před třídou;
  - - pohovor učitele s rodiči žáka;
  - - pohovor třídního učitele s rodiči žáka;
  - - pohovor výchovného poradce školy se žákem a jeho rodiči;
  - - pohovor ředitele školy se žákem a jeho rodiči;
  - - projednání chování žáka v pedagogické radě;
  - - pohovor s rodiči žáka ve výchovné komisi;
  - - zajištění odborné diagnostické a nápravné péče o žáka v příslušné pedagogicko-psychologické poradně, která mu může doporučit změnu školního prostředí, ústavní péči atp.
  - - zajištění žákovi nezávadové referenční skupiny (klubu apod.)
- V některých případech však nemůžeme postupovat důsledně po těchto stupních, ale musíme rovnou použít např. stupně postaveného výše.

Psychologie chybné výchovy (okruh 10)

Heinz Rolf **Lückert**:

Výchova **rejekční** (odmítavá, bez lásky)
(častá u egoistických jedinců s poruchami osobnosti).

Výchova **hyperprotektivní** (hýčkající)
(častá u starších rodičů a prarodičů).

Výchova **hyperdominantní** (ovládavá)
(častá u rodičů policistů nebo vojáků z povolání).

Výchova **laxní** (vlažná)
(častá u rodičů podnikatelů).

Výchova **kontrastní**
(častá u disharmonických rodičů).

ŠKOLA a její vliv na vývoj dětí (okruh 10)

- Úroveň materiálních podmínek a didaktických pomůcek školy.
- Úroveň organizační kultury a řízení školy.
- Pedagogická situace na škole.
- Vliv školy na děti v jednotlivých vývojových stadiích.

PSYCHOSOCIÁLNÍ KLIMA školy

(okruh 10)

Dlouhodobější emocionální ladění a úroveň psychosociálních vztahů ve škole a ve třídě, též étos školy, kultura školy.

Trvá měsíce i roky.

Je vytvářeno nejenom žáky či studenty, ale i sborem učitelů a dalšího personálu školy

Je dáno především sociální komunikací a edukačním stylem učitelů.

Zdravá škola usiluje o pozitivní psychosociální klima.

PSYCHOSOCIÁLNÍ ATMOSFÉRA ŠKOLY A TŘÍDY (okruh 10)

Krátkodobější emocionální ladění a určitá úroveň sociálních vztahů ve škole či třídě.

Je situačně podmíněné.

Negativní psychosociální klima nebo atmosféra vede k projevům agrese, šikany, násilí, nespokojenosti.

Diagnostika psychosociálního klimatu a atmosféry (okruh 10)

SOCIOMETRIE (Jakub Moreno).

Dotazníky.

Projektivní techniky (např. nedokončené věty, např. v naší škole...nelíbí se mi ve třídě...chtěl bych, aby se ve škole změnilo...obávám se....).

Pozorování.

Rozhovory.

Faktorový model efektivnosti školy (okruh 10)

- Cílevědomé vedení školy ředitelem.
- Angažovaný zástupce ředitele.
- Velký podíl učitelů na přípravě obsahu a organizace výuky.
- Shoda mezi učiteli ve vykonávání profesních povinností.
- Přesná strukturace času každého výukového dne.
- Intelektuálně náročná výuka.
- Výrazná pracovní atmosféra školy.
- Soustředěnost výuky na daná témata.
- Maximální komunikace mezi učiteli a žáky.
- Časté hodnocení výkonů žáků.
- Intenzivní spolupráce školy s rodiči.
- Příjemné klima ve škole pro žáky i učitele.
- (Mortimor, na základě longitudinálního výzkumu – dle Jana Průchy:
Moderní pedagogika)

Rodina

(okruh 10)

Rodina:

Úplná.

Neúplná.

Zastoupená.

Narušená:

- problémová,
- dysfunkční,
- krizová,
- afunkční.

Rodinné funkce (okruh 10)

Biologická.

Pedagogická.

Psychologická.

Sociální.

Ekonomická.

Kulturní.

Zdravotní.

Pořadí dětí v rodině (okruh 10)

Úspěch v životě mívají nejčastěji děti *prvorozené*, pak *nejmladší* (benjamínci).

Prvorozené děti bývají motivovanější, perfekcionistické, svědomité, systematické. Měli asi náročnější a přísnější výchovu než další děti.

Postoje rodičů k dětem (okruh 10)

Citový.

Sentimentální.

Racionální.

Chladný.

Voluntaristický.

Ambivalentní.

Požadavky rodičů vůči dětem (okruh 10).

Přiměřené.

Přehnaně vysoké (u příliš ambiciózních rodičů).

Příliš nízké.

Nedůsledné (protichůdné) požadavky a nároky.

Vývoj dětí v rodině a ve škole (okruh 10)

- Vývoj.
- Růst.
- Zrání.
- Těhotenství.
- Porod.
- Novozeňecké stadium.
- Kojenec.
- Batole.
- Předškolní věk.
- Prepuberta.
- Puberta.
- Mládí.

PERSPEKTIVY PEDAGOGICKÉ PSYCHOLOGIE

- Okruh č. 11

- Cíl:

budování systému školského poradenství, kde by pracovali výchovní poradci, kariéroví poradci, školní psychologové, speciální pedagogové a preventisté. Zdokonalování spolupráce s pedagogicko psychologickými poradnami a speciálními pedagogickými centry.

Školní úspěch. Prevence školního neúspěchu. Redukce příčin školního neúspěchu: **edukativních a sociálních** (parentogenie, pedagogogenie, didaktogenie, nedostatečná vnější psychosociální motivace a stimulace), **biologicko-psychologických** (neuropsychická nezralost pro školu, pohybový neklid, percepčně motorické závady a poruchy, smyslové vady a poruchy, řečové vady a poruchy, parciální nedostatky poznávacích procesů) a **intrapsychických** (záporný vztah žáka k učení, intelektová pasivita, negativní vztah dítěte k učiteli, hypobulie, nedostatečná vnitřní motivace).

Rozvíjení týmového pedagogicko-psychologického výzkumu na školách ve spolupráci s vysokými školami připravujícími učitele.

Etický kodex učitele.

Perspektivy pedagogické psychologie (okruh 11)

Zdokonalení systému školního výchovného a kariérního poradenství na školách.

Funkce školního psychologa .

Komplexní a týmový pedagogicko-psychologický výzkum na školách (ve spolupráci s vysokými školami) .

Poradenská psychologie

Zdeněk Matějček

(okruh 11)

*Praxe dětského
psychologického
poradenství.*

Praha: SPN 1991

*Dítě a rodina
v psychologickém
poradenství.*

Praha: SPN , 1992.

Dyslexie.

Praha:SPN, 1988

Spolupracovník
prof. J. Langmeiera

Výchovné poradenství (okruh 11)

- Vytváří vhodné podmínky pro zdravý tělesný, duševní a sociální vývoj dětí a mládeže a zejména pro rozvoj jejich psychiky a osobnosti.
- Odborná poradenská pomoc při zjišťování stavu vývoje psychiky a osobnosti a příp. konzultace nápravných opatření.
- Diagnostika způsobilosti pro mateřskou, základní i střední školu.
- Diagnostika způsobilosti pro volbu a výběr povolání a kariérové poradenství.
- Diagnostika, příčin školní neúspěšnosti.
- Diagnostika difícilit a poruch chování a osobnosti
- Spolupráce při nápravě difícilit a poruch chování.

Kariérní poradenství (okruh 11)

Součást výchovného poradenství.

Výchovný poradce nebo psycholog
na škole.

Role třídního učitele.

Pedagogicko psychologické poradny.

Speciálně pedagogická centra.

Školní poradenství.

Metody kariérového poradenství.

Školní úspěch a neúspěch (okruh 11)

- Školní úspěch je dán především dobrým školním prospěchem doprovázeným pohodou žáka.
- Žák je **školsky úspěšný**, je-li jeho dobrý prospěch v souladu s jeho schopnostmi, dovednostmi a úrovní jeho píle.
- Žák je **relativně školsky neúspěšný**, je-li jeho více či méně špatný školní prospěch v rozporu s jeho subjektem možným, který je nadprůměrný.
- Žák je pouze **relativně školsky úspěšný**, je-li jeho dobrý školní prospěch v rozporu s jeho sníženými schopnostmi a je získán jen zdravotně riskantním neúměrným pracovním přetížením doprovázeným duševní a sociální nepohodou nebo protekcí.

Redukce školních neúspěchů (okruh 11)

- Sociální příčiny
- Biologicko psychologické příčiny
- Intrapsychické příčiny

Sociálně psychologické příčiny

Špatná kulturní a výchovná úroveň rodiny
(*parentogenie*).

Nedostatky ve výchovně vzdělávacím
procesu
(*didaktogenie, pedagogogenie*).

Nedostatečná vnější motivace a stimulace.

Biologicko psychologické příčiny

- Neuropsychická nezralost pro školu.
- Pohybový neklid (instabilita, LMD, ADHD).
- Percepčně motorické závady a poruchy.
- Smyslové vady a poruchy.
- Řečové vady.
- Parciální nedostatky poznávacích procesů.

ETICKÝ KODEX UČITELE V USA

(okruh 11)

Americký etický kodex učitele obsahuje následující ustanovení:

- *1. Pedagogičtí pracovníci rozvíjejí intelektuální, tělesný, emocionální, sociální a společenský potenciál každého studenta.*
- *2. Pedagogičtí pracovníci vytvářejí, podporují a zachovávají vhodné prostředí k výuce.*
- *3. Pedagogičtí pracovníci se dále vzdělávají a rozvíjejí své schopnosti a dovednosti.*
- *4. Pedagogičtí pracovníci spolupracují s kolegy a dalšími profesionály v zájmu vzdělávání studentů.*
- *5. Pedagogičtí pracovníci spolupracují s rodiči a místní komunitou, budují důvěru k nim a respektují právo na soukromí.*
- *6. Pedagogičtí pracovníci rozvíjejí intelektuální a etickou stránku studentovy osobnosti.*

ETICKÝ KODEX UČITELE

(okruh 11)

- *Možná bychom ještě měli přidat následující body:*
- **7. Pedagogičtí pracovníci nesmějí zneužívat svého postavení vůči studentům.**
- **8. Pedagogičtí pracovníci se hlásí k ideálům demokracie a v tomto duchu působí na výchovu studentů.**
- **9. Pedagogičtí pracovníci přistupují ke svému povolání jako k poslání.**
- **10. Pedagogičtí pracovníci jsou morálně bezúhonní a jsou si vědomi skutečnosti, že jejich jednání je vzorem pro studenty.**
- **11. Pedagogičtí pracovníci neupřednostňují žádného studenta, jsou spravedliví a aplikují rovný přístup ke všem studentům.**
(Podle Radka Sárköziho, místopředsedy Společnosti středoškolských pedagogů).

Základní pojmy ke zkoušce

Předmět a úkoly pedagogické psychologie, vývoj, výchova a učení, druhy učení, podmiňování, percepčně motorické učení, verbální učení, pojmové (myšlenkové) učení, učení řešením problémů, vědomosti, dovednosti, návyky, kreativita, etapy kreativity, explorace, inkubace, iluminace, specifikace, evaluace, antikreativní faktory, prokreativní faktory, třídění talentů, edukace talentů, osobnost typu O (origin), metakognice, osobnost pedagoga, náboženský typ učitele, estetický typ, sociální typ, teoretický typ, ekonomický typ, mocenský typ, logotrop, pavidotrop, příčiny školní neúspěšnosti, sociálně psychologické příčiny, biologicko psychologické příčiny, intrapsychické příčiny, globální výchova, rejekční výchova, hyperprotektivní výchova, hyperdominantní výchova, laxní výchova, kontrastní výchova, metody pedagogicko psychologické diagnostiky, subjektivní metody, objektivní metody, projekční metody, problémoví žáci, difcility, ADD, ADHD, poruchy osobnosti, mentální retardace, demence, psychózy, zvýšená psychická tenze, psychomotorická instabilita, infantilismus, parvuloismus, disociální vývoj osobnosti, intropunitivní zaměření osobnosti, disharmonický vývoj osobnosti, parciální nedostatky poznávacích procesů, závady a poruchy motoriky, lokomoce, praxe a laterality, sociální zanedbanost, subnorma intelektových schopností, maladaptivní studijní a profesní orientace.

Pedagogická psychologie

- 1. Předmět a vývoj pedagogické psychologie.
- 2. Pedagogická psychologie v systému věd.
- 3. Metodologie a metody pedagogické psychologie.
- 4. Vztah učení, vývoje a výchovy.
- 5. Osobnost současného žáka.
- 6. Problémový žák.
- 7. Psychologie učení.
- 8. Psychologie kreativity.
- 9. Psychologie vyučování.
- 10. Učební styly a strategie.
- 11. Školní úspěch a neúspěch.
- 12. Psychohygienu edukace.
- 13. Psychologie osobnosti učitele.
- 14. Psychologie výchovy.
- 15. Rodina, škola a vývoj.
- 16. Patopsychologie edukace.
- 17. Psychosociální klima školy.
- 18. Perspektivy pedagogické psychologie.